

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

Норматов Бекзод Ақром ўғли – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети,
Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология
фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги
Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна –
психология фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари
доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт
бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари
доктори, профессор, Ўзбекистон миллий
университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар
доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор,
Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар
доктори, доцент, Ўзбекистон миллий
университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich

XX-ASRNING BIRINCHI YARMIDA O'ZBEKISTONNING SIYOSIY -IJTIMOIY VA IQTISODIY

HOLATI 11-18

Eliboyev Ozodjon Po'lat o'g'li

BAQTRIYANING KUSHONIYLAR DAVRI SHAHARSOZLIGI VA ME'MORCHILIGI..... 19-23

Нуритдинова Нодира Сирожовна

XX-АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (СЕНАТОР К.К. ПАЛЕН

ТАФТИШ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА)..... 24-28

Чориев Шоҳрух Холтура ўғли

ЎРТА ОСИЁ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА САРОЙ АРХИТЕКТУРАСИ ИЖТИМОИЙ

СТРАТИФИКАЦИЯНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА 29-38

Жумаева Шоира Бердияровна

МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА

МУҚАДДАС ҚАДАМЖО ВА ЗИЁРАТГОҲЛАРНИНГ ЎРНИ 39-43

Jo'rayev Muxriddin Xasanovich

MOVAROUNNAHRLIK MUHADDISLARNING ILMIY SAFARLARI VA SAFAR YO'LLARI

GEOGRAFIYASI..... 44-51

Муқимова Рисолат Рустамжон қизи

ЗИЁРАТ МАРОСИМЛАРИДА ТАБИАТ КУЛЬТИ БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР 52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич

ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА ТЎЛОВ ҚОБИЛИЯТИ БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ

ИЛМИЙ – МЕТОДОЛОГИК ЁНДОШУВИ 57-69

Baxriddinova Yulduz Baxriddinovna

MINAQALARDA FARMATSEVTIKA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 70-75

Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA AGROBIOKIMYO XIZMATLARINI

TAKOMILLASHTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI 76-86

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович

ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ

ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ 87-92

Исламтудинова Дина Файзрахмановна

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ

УЗБЕКИСТАН 93-102

Qobiljon Isaev

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA (JST) A'ZO BO'LISHINI IQTISODIY

BAHOLASH 103-110

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Xaitov Elmurod Bekmurodovich*

O'ZBEKISTONDA "AHOLI HAYOT SIFATI"GA ASOSIY YONDOSHUVLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL) 111-116

Расулов Зоҳиддин Усарович

СПОРТ ЭСТЕТИКАСИ: РИТМ, ХАРАКАТ ВА МАДАНИЯТНИНГ УЙЎНЛИГИ 117-122

Тавмурадов Жамшид Элмурадович

АБДУЛҚОДИР БЕДИЛНИНГ ҲАЁТ ЙЎЛИ: ФАЛСАФА ВА АДАБИЙ МЕРОС 123-128

Davronov Otabek Ulug'bek o'g'li

YUSUF QORABOG'IIY SHAXSIYATI VA FALSAFIY-ILMIY MEROSI 129-132

Muxtorova To'tixon Solijonovna

FALSAFA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: METODLAR VA AMALIYOTLAR 133-137

Akramov G'iyosiddin Najmiddinovich

MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI 138-142

Ahmedova Dilrabo

DINIY BAG'RIKENGLIKNING YOSHLAR IJTIMOIIY, MA'NAVIY QIYOFASI SHAKLLANISHIDAGI IJTIMOIIY POTENSIALI 143-150

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Abdunabiyev Sunnat Botirovich*

IBN BATTUTANING «SAYOHATNOMA» ASARIDA TARIXIY SHAXSLAR NOMINING TARJIMADA BERILISHI 151-159

Seytnazarova Injayim

ADABIYOTSHUNOSLIK SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI 160-168

Tukhtakhodjaeva Zulfya

PHRASEOLOGY AS A SUBSYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY 169-174

Abdusalamov Doniyor Togayali ogli

REFLECTION OF THE CONCEPT OF «POLITENESS» IN THE PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL RESERVOIRS OF THE COMPARED LANGUAGES 175-179

Axmedov Anvar Botirovich

TILNING NOMINATSIYA TIZIMIDA O'ZLASHMA SO'ZLAR 180-184

Aminov Farrukh Komiljon Ugli

THE EVOLUTION OF MEDIA DISCOURSE: FROM TRADITIONAL FORMS TO MULTIMODAL REPRESENTATIONS IN DIGITAL SPACES 185-193

Sharipov Bobur Salimovich

RETSIPROKLI SEMANTIK DERIVATSIYA 194-201

Abduganiyeva Zebuniso Abduhafizovna

ILMIY DISKURSNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 202-205

Samatov Farxod Muminovich

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA "TV" SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SO'Z YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA) 206-210

Kendjayeva Zemfira

METAFORIK POLISEMIYANING LINGVISTIK YUMORI..... 211-216

Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Uzoqova Durdona Baxtiyor qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA «HID», «IS» KONSEPTINING SEMANTIK TAHLILI 217-221

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi

ALISHER NAVOIYNING "NASOYIM UL-MUHABBAT" TAZKIRASI VA SULAMIYNING "TABAQOT US-SUFIYA" ASARLARI O'RTASIDAGI MUSHTARAKLIKLER 222-226

Шарапова Лола Станиславовна

ИЛЛЮЗИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МАГИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА..... 227-232

Ҳакимова Мастура Файзиллаевна

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК МАҚОЛЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ДУНЁ ТАСВИРИНИ АКС ЭТИШДАГИ АҲАМИЯТИ ВА ЛЕКСИК МАЪНОНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (КЕНГАЙИШИ) 233-239

Mo'soyeva Hayitgul O'roqovna

"HEART" – "YURAK" SO'ZLI METAFORALARNING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI 240-245

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI 246-250

Багаутдинова Ильмира Салаватовна

ВЛИЯНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА НА ПРОИЗНОШЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ 251-255

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Nuraliyev Oyatillo Abduvaliyevich

EFFECTIVE PRACTICES FOR DRAWING YOUNG TALENT TO UZBEKISTAN'S PUBLIC CIVIL SERVICE 256-268

Алиев Асилбек Кадирович

ВОПРОСЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ И ГРУППОВОГО ХУЛИГАНСТВА 269-275

Hong Weixing

INTERNATIONAL LAW AS THE FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA 276-284

Султанова Сабохат Алишеровна

ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ОЦЕНКИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 285-290

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi

O'ZBEKISTONNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASH MASALALARI 291-298

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ПРЕВЕНТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ПОСТПЕНИТЕНЦИАРНОЙ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ 299-304

Khalikov Khayot

THE ROLE OF MODEL UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL LEADERS AND LAWYERS: A CASE STUDY ON UZBEKISTAN'S YOUTH 305-311

Даулетова Динара Даулетовна

ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ХИЩЕНИЮ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА.. 312-317

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Толипов Бахтиёр Хамитович

БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРДА АНАЛИТИК ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАРИ 318-324

Собирова Гулибарно Зайнитдин қизи

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ
РУССКОГО ЯЗЫКА 325-335

Xolmatova Ziroatxon Anvarovna

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TASHXISLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA
INNOVATION-METODOLOGIK YONDASHUVLAR 336-339

Abduxoliqov Sardor Safarovich

YOSH DZYUDUCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA HARAKATLI
O'YINLARNING O'RNI 340-344

Usmonova Mohizoda Avazjon qizi

GLOBOL TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MULOQOT MADANIYATINI INTEGRATIV
YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TIZIMI 345-348

Xodjiyeva Zumrad

MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLANISHNING CHEKLANGAN DOIRASI 349-352

Turdiyev Ismoil Allayorovich

OLIY TA'LIM HAYOTIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI
HAQIDA 353-358

Ibadullaev G'ayrat Akmuradovich

BO'LAJAK FIZIKA-ASTRONOMIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH METODLARI 359-364

Ishonkulov Sherali Sharifovich

TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA RAQAMLI
DASTURLARDAN FOYDALANISH 365-372

Raxmatov Rafik G'ayratovich

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI
SOG'LOMLASHTIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
IMKONIYATLARI 373-378

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING RISKOLOGIK MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI 379-383

Meliboyeva Nodira Qaxramanjanovna

MIRSODIQ TOJIYEV MEROSI (CHANG UCHUN YARATGAN ASARLARI MISOLIDA) 384-387

Qodirov Mirjalol Tolmasovich

TA'LIMDA GIPERMATNLI AXBOROT MODELLARINI QURISHNING ZAMONAVIY
TEKNOLOGIYALARI VA ASPEKTLARI 388-392

Karimova Aziza

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI SCAMPER TEXNIKASI ORQALI BOLALARNING KREATIV
TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHGA O'RGATISH METODIKASI 393-399

Nishonov Nodir Alimjanovich

BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI 400-404

Xidirova Durdona Muxtorovna

SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA O`QUVCHI QIZLARNI IJTIMOIMADANIY
MUNOSABATLARGA TAYYORLASH MEKANIZMLARI 405-408

Received: 10 December 2024
Accepted: 15 December 2024
Published: 25 December 2024

Article / Original Paper

STRUCTURAL ANALYSIS OF TONGUE TWISTERS IN ENGLISH AND UZBEK

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

Termez University of Economics and Service

E-mail: mamadaliyeva.n@bk.ru

Abstract. This article is dedicated to studying the structural and phonetic features of tongue twisters in both the English and Uzbek languages. Tongue twisters are unique linguistic units that showcase the phonological, morphological, and syntactic potential of a language. The article provides a comparative analysis of tongue twisters in Uzbek and English, highlighting their similarities and differences.

Keywords: Tongue twisters, structure, phonetics, morphology, syntax, Uzbek language, English language, comparative analysis, sound patterns, rhythm.

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqola ingliz va o'zbek tillarida mavjud bo'lgan tez aytishlarning (tongue twisters) struktura va fonetik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tez aytishlar lingvistik jihatdan tilning fonologik, morfologik va sintaktik imkoniyatlarini namoyon qiluvchi noyob til birliklaridir. Maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi tez aytishlar qiyosiy tahlil qilinib, ularning o'xshash va farqli tomonlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Tez aytish, struktura, fonetika, morfologiya, sintaksis, o'zbek tili, ingliz tili, qiyosiy tahlil, tovush o'yinlari, ritm.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI10Y2024N32>

Kirish. Bugungi kunga kelib mamlakatimizda xorijiy tillar, xususan ingliz tilini aholi o'rtasida ommalashtirish, ta'lim muassasalarida o'quvchi yoshlarni chet tillar bo'yicha savodxonligini oshirish masalasiga ustuvor ahamiyat qaratilmoqda. Shu maqsadda hukumat tomonidan bir qator qonun va qonunosti hujjatlarning qabul qilinishi soha rivoji uchun huquqiy asos vazifasini bajarib kelmoqda.

Har bir tilning jozibadorligi undagi xalq og'zaki ijodi namunalari, xususan tez aytishlarning qay darajada qo'llanilishi bilan bevosita bog'liqdir. Zero tez aytishlar xalq og'zaki ijodining avloddan avlodga o'tib kelayotgan, tilning qadimiy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan namunalari hisoblanadi. Tez aytishlar qoida tariqasida, qisqa ibora yoki kichik matn bo'lib, u ma'lum bir tilning sintaktik qonunlariga muvofiq tuzilgan jumla yoki jumlarlar

to'plamidir. Tez aytishlar ataylab tez talaffuz qilishni qiyinlashtiradigan so'zlar va tovushlar birikmasini o'z ichiga oladi.

Qadim zamonlardan beri "tez aytish", ya'ni tovushlar yoki uzun so'zlarning eng murakkab birikmalarini tez, aniq va to'g'ri talaffuz qilish eng mohir, epchil notiqalar raqobatlashadigan hayajonli xalq o'yini bo'lib kelgan.

Tez aytishlar dunyoning aksariyat tillarida keng tarqalgan bo'lib, ular asosan talaffuzni yaxshilash va o'yin vositasi sifatida ishlatiladi. Bu birliklar fonetik jihatdan tilning eng murakkab tovush kombinatsiyalarini o'z ichiga oladi va odamning talaffuz qobiliyatini sinovdan o'tkazadi. O'zbek va ingliz tillarida tez aytishlar o'ziga xos strukturalarga ega bo'lib, ular ko'pincha tovush takrorlanishi va fonetik kontrast asosida yaratiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tez aytishlar, ularning strukturasi masalasi azal-azaldan tilshunoslar uchun muhim tadqiqot mavzularidan biri bo'lib kelgan. Bugunga qadar ushbu mavzu borasida bir qator xorijiy va mahalliy olimlar tadqiqot olib borganliklari fikrimizni tasdiqlaydi. Xususan, xorijiy tadqiqotchilardan A. Abel tomonidan yozilgan "Tongue Twisters as a tool for Speech Development" [1] nomli maqolada tez aytishlar nutqni rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etilgan bo'lsa, J. Clark va C. Yallop tomonidan tayyorlangan "An Introduction to Phonetics and Phonology" [2] nomli kitobda tez aytishlarning fonetik xususiyatlariga alohida urg'u berilgan.

Mahalliy tadqiqotchilardan I. Madiyarovning "O'zbek va qoraqalpoq tez aytishlari tipologiyasi" [6] mavzusidagi dissertatsiyasi tez aytishlarni tasniflashda, ikki til tez aytishlarini qiyosiy o'rganishda muhim tadqiqot hisoblanadi. B. Sarimsoqovning "Epik janrlar diffuziyasi. O'zbek xalq ijodi bo'yicha tadqiqotlar. O'zbek folklorining epik janrlari" [9] nomli kitobida o'zbek tilidagi tez aytishlarning tarixiy ildizlari, xalq og'zaki ijodi bilan bog'liq jihatlariga asosiy e'tibor qaratilganligini ko'rishimiz mumkin.

Ushbu maqolada tanlangan mavzuning ahamiyatini to'liqroq yoritib berish maqsadida ilmiy tadqiqotning analiz, sintez, qiyosiy tahlil kabi metod va usullaridan samarali foydalanildi.

Muhokama va natijalar. O'zbek tilida tez aytishlar ko'pincha bir xil yoki o'xshash tovushlarning takrorlanishiga asoslanadi. Ularning strukturasi fonetik uyg'unlik va tovush o'yinlari yetakchi o'rinni egallaydi. Quyida o'zbek tilidagi bir necha tez aytishlar misol sifatida keltirilgan:

Olma otgan otangni otolmadingmi?

Sarvi savlat sarvona, sarviga sarvi salona.

Chigitni chigit qildi, chigitdan chiqdi chigit. [9]

Bu misollar fonetik jihatdan tovushlar o'rtasida tezkor o'zgarishlar va urg'u bilan bog'liq qiyinchiliklarni ko'rsatadi.

Tovush takrorlanishi asosidagi tez aytishlar ko'pincha bir xil tovushlarning tezkor takrorlanishi bilan xarakterlanadi, bu esa talaffuzni murakkablashtiradi:

Qop-qop qop qoplab, qopga yopdi qopqoqni.

Topish topib topdim, topgan topichog'imni topmay qoldim.

Sigir sog'dim, sog'ib sotdim, sotgan sigirimni sog'olmadim.

Yomon odam yomon odamni yomon ko'rar. [6]

Bu misollarda «q» va «s» tovushlarining takrorlanishi talaffuzda qiyinchilik tug'diradi.

Tez aytishlarda unli va undosh tovushlarning kontrasti tovush kontrasti yordamida talaffuzdagi noqulaylikni yaratish mumkin:

To'rt to'rtlik tor to'qib, to'rt torvoni tortdi.

Chini chiqqan chiroyli chopon chertib chiqqan chigit.

Besh bolasi bor bo'lsa, beshta bolaga besh bosh bola berdi.

Bu misollar «ch», «sh», va «b» tovushlarining o'zaro almashinuvi yordamida talaffuzning murakkabligini oshiradi. [9]

Sintaktik jihatdan sodda, lekin talaffuzda murakkab tez aytishlarda tovushlarning sintaktik jihatdan oddiy, lekin fonetik nuqtai nazardan murakkab bo'lgan o'rni aniq seziladi:

Tol to'pi, tol to'pi, tol to'piga tulpor to'pi.

Bozor bor bozorchi bor, bozorchi bozorga borar.

Polapon po'sti polvon polapon. [6]

Bu tez aytishlar sintaktik jihatdan sodda bo'lib, talaffuzda ko'p e'tibor va diqqat talab qiladi.

Ingliz tilidagi tez aytishlar (tongue twisters) o'zining murakkab fonetik va strukturaviy xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ular odatda bir-biriga yaqin tovushlarni takrorlash yoki o'xshash tovushlarning kombinatsiyasi orqali talaffuzni qiyinlashtiradi. Quyida tez aytishlarning asosiy strukturaviy xususiyatlariga misollar keltiriladi:

1. Allyiteratsiya.

Allyiteratsiya – bir xil yoki o'xshash undosh tovushlarning takrorlanishi. Bu usul talaffuzni qiyinlashtiradi va tez aytishlarning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Misol: ***She sells seashells by the seashore.*** [2]

Bu yerda «s» tovushi bir necha bor takrorlanib, talaffuzni qiyinlashtiradi.

2. O'xshash unli tovushlar (Assonance).

Bu usulda unli tovushlar bir xil yoki bir-biriga yaqin tovushlarni takrorlaydi, bu esa so'zlar o'rtasida fonetik bog'liqlik yaratadi va talaffuz qilishda qiyinchilik tug'diradi. Misol: ***I scream, you scream, we all scream for ice cream.***

Bu yerda «i» va «e» tovushlari takrorlanib, talaffuz jarayonini qiyinlashtiradi.

3. Undosh tovushlarning kombinatsiyasi.

Ba'zan tez aytishlar har xil undosh tovushlarning kombinatsiyasi orqali talaffuzni qiyinlashtiradi. Misol: ***How much wood would a woodchuck chuck if a woodchuck could chuck wood?***

Bu yerda «w» va «ch» tovushlari birgalikda tez talaffuz qilishda qiyinchilik tug'diradi. [5]

4. So'zlarni qismlarga bo'lish.

Tez aytishlarda ba'zan so'zlar o'xshash qismlarga bo'linib, ularni tez talaffuz qilish qiyinlashadi. Misol: ***Betty bought a bit of butter, but the butter was bitter.***

Bu yerda «b» va «t» tovushlari ko'p marotaba takrorlanib, talaffuzni murakkablashtiradi.

5. Ritm va intonatsiya.

Tez aytishlarda odatda ritmik va melodik talaffuz talab etiladi, bu esa talaffuzni yanada qiyinlashtiradi. Misol: ***Peter Piper picked a peck of pickled peppers.*** [6]

Bu yerda tez va aniq ritm bilan aytilishi kerak bo'lgan «p» tovushi talaffuzni qiyinlashtiradi.

6. Grammatik strukturalarning takrorlanishi.

Tez aytishlarda grammatika jihatidan bir xil yoki o'xshash strukturalar takrorlanishi mumkin, bu esa talaffuz qilishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Misol: ***A proper copper coffee pot.***

Bu yerda o'xshash tovushlar va struktura talaffuz jarayonini qiyinlashtiradi. [4]

Ingliz tilidagi tez aytishlarning strukturaviy xususiyatlarini chuqurroq ko'rib chiqish uchun yana bir qancha xususiyatlar va misollarni keltirishimiz mumkin. Tez aytishlar nafaqat fonetik jihatdan, balki **grammatika va sintaksis** nuqtai nazaridan ham ma'lum bir murakkabliklarga ega.

7. Homonimlar va o'xshash so'zlarning o'zaro o'yinlari.

Tez aytishlarda homonimlar yoki bir-biriga o'xshash so'zlardan foydalanish talaffuz qilishni qiyinlashtiradi. Bunday so'zlar talaffuzda bir-biriga o'xshash bo'lsa-da, ammo ularning ma'nosi turlicha bo'ladi. Misol: ***The thirty-three thieves thought that they thrilled the throne throughout Thursday.*** [3]

Bu yerda «th» tovushi takrorlanib, talaffuzda qiyinchilik keltirib chiqaradi.

8. Shovqinli va shovqinsiz tovushlar kontrasti.

Tez aytishlarda shovqinli va shovqinsiz tovushlar birgalikda ishlatiladi. Bu tovushlar bir-biriga yaqin bo'lsa ham, talaffuz qilinishi qiyin bo'lgan kombinatsiyalarni hosil qiladi. Misol: ***A big black bug bit a big black bear.***

Bu yerda «b» va «g» tovushlari o'rtasida kontrast mavjud bo'lib, tez aytilganda qiyinchilik tug'diradi.

9. Qisqa va uzun unli tovushlarning kombinatsiyasi.

Tez aytishlarda qisqa va uzun unli tovushlar bir-biriga yaqin joylashadi va bu talaffuzni aniq va tez bajarishni qiyinlashtiradi. Misol: ***The sixth sick sheik's sixth sheep's sick.*** [7]

Bu yerda qisqa va uzun unli tovushlar bir-biriga juda yaqin keltirilgan bo'lib, talaffuz juda murakkablashadi.

10. Og'zaki burilishlar (tongue turns).

Tez aytishlarda og'zaki burilishlar mavjud bo'lib, ular talaffuzning yengilligini yo'qotadi, talaffuz qiluvchini chalg'itadi. Bu burilishlar ayniqsa undosh tovushlarning tez-tez almashinishi orqali paydo bo'ladi. Misol: ***Fred fed Ted bread, and Ted fed Fred bread.***

Bu yerda «f» va «t» tovushlarining tez almashinishi og'zaki burilishlarni hosil qiladi.

11. Qo'shma so'zlar va juftliklar.

Ko'plab tez aytishlar qo'shma so'zlar va juftliklardan iborat bo'lib, ular birgalikda talaffuzni qiyinlashtiradi. Misol: ***Which wristwatches are Swiss wristwatches?***

Bu yerda «wristwatches» so'zini bir necha bor tez aytish kerak bo'lib, talaffuzdagi muvozanatni saqlash qiyinlashadi.

12. Fonetika va leksika kontrasti.

Tez aytishlarda fonetik jihatdan bir-biriga qarama-qarshi tovushlar va leksik jihatdan qarama-qarshi ma'noli so'zlar ishlatiladi, bu talaffuzni murakkablashtiradi va intonatsion noaniqliklar paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. [7]

Misol: ***I saw Susie sitting in a shoe shine shop.***

Bu yerda «s» tovushi takrorlanadi, lekin tovushlarning o'zgarishi talaffuz jarayonini chalg'itadi.

13. So'z o'yinlari va grammatik murakkablik.

Ba'zi tez aytishlarda so'zlar grammatik jihatdan murakkab tuzilishga ega bo'lib, ular talaffuz qilishda va ma'no jihatdan anglashda qiyinchilik tug'diradi.

Misol: ***If two witches were watching two watches, which witch would watch which watch?***

Bu yerda so'zlarning bir-biriga juda yaqin bo'lishi grammatik o'yinlarga olib keladi, bu esa tez aytilganda katta qiyinchilik tug'diradi. [9]

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, o'zbek va ingliz tillaridagi tez aytishlar fonetik o'xshashliklarga ega bo'lsa-da, ularning morfologik va sintaktik tuzilmalari ba'zi farqlarga ega. Tez aytishlar tili va tovushlarning uyg'unligini ko'rsatadi va talaffuz qobiliyatini yaxshilash uchun muhim lingvistik vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa sifatida shuni alohida qayd etish lozimki, ingliz tilidagi tez aytishlar murakkab fonetik va grammatik strukturalarga ega bo'lib, ular nafaqat talaffuzni rivojlantirishda, balki til o'rganuvchilarni turli tovushlarni tez va to'g'ri aytishga o'rgatishda muhim rol o'ynaydi. Tez aytishlar asosan allyiteratsiya, unli va undosh tovushlarning takrorlanishi, ritm va intonatsiya kabi usullardan foydalanib, talaffuzda qiyinchiliklarni yaratadi. Bu turdagi mashqlar tilda tabiiy talaffuzni rivojlantirishga va talaffuzdagi aniqlikni oshirishga yordam beradi. Shu sababli, tez aytishlar o'quvchilar va til o'rganayotganlar uchun samarali mashq vositalaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Abel A. *Tongue Twisters as a Tool for Speech Development*. Journal of Applied Linguistics, 2019. – P. 150-162.
2. Clark J., Yallop C. *An Introduction to Phonetics and Phonology* (2nd ed.). Blackwell Publishing, 1995. – 123 p.
3. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2003. – 482 p.
4. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. *An Introduction to Language* (11th ed.). Cengage Learning, 2017. – 382 p.
5. Ladefoged P., Johnson K. *A course in phonetics*. Cengage Learning, 2014.
6. Madiyarov I.B. O'zbek va qoraqalpoq tez aytishlari tipologiyasi. Fil.f.f.d. diss. – Toshkent. 2021. – 143 b.
7. Matthews P. H. *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics* (2nd ed.). Oxford University Press, 2007.
8. McCarthy M. *Vocabulary explanations and practice for advanced level (C1 to C2) learners of English*. Cambridge University Press, 1994.
9. Sarimsoqov B. Epik janrlar diffuziyasi / O'zbek xalq ijodi bo'yicha tadqiqotlar. 7-kitob. O'zbek folklorining epik janrlari. – Toshkent: «Fan», 1981. – 432 b.
10. Sproat R. *A Computational Theory of Tongue Twisters and Speech Errors*. Speech Communication, 20(1). 1996. – P. 99-116.
11. Veselovská L. The phonetic structure of Tongue Twisters. *Phonetics research*. 2010. – P. 135-149.
12. Yule G. *Study of Linguistics*. Cambridge University Press, 2010.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).